

Streszczenie pracy doktorskiej

tytuł w języku francuskim (język francuski) : „**L’obsession élémentaire chez Claude Simon. Une lecture bachelardienne de son œuvre**”

tytuł w języku polskim : „**Obsesja żywiołów. Analiza powieści Claude’a Simona z perspektywy filozofii Gastona Bachelarda**”

Niniejsza rozprawa doktorska analizuje motywy wody i ziemi w twórczości noblisty Claude’a Simona w oparciu o krytykę tematyczną Gastona Bachelarda iposzerzoną o szeroki kontekst kulturoznawczy. Korpus pracy obejmuje siedem powieści Simona z lat 1957-71, to jest okresu, kiedy autor przejawia szczególne zainteresowanie stylistyczno-leksykalnymi eksperymentami właściwymi dla „nowej powieści” (fr. *nouveau roman*) i publikuje swoje dzieła w Éditions de Minuit, wydawnictwie emblematycznym dla nowego nurtu pisarstwa. Praca bada sposób ukazania w uniwersum powieściowym dwóch, wyjątkowo pisarzowi bliskich, żywiołów, zwracając uwagę na różnice i podobieństwa w uruchamianiu emocjonalnego potencjału tkwiącego w rozmaitych postaciach wody i ziemi, przedstawionych na kartach „nowej powieści” oraz opisanych przez Bachelarda, autorapięciotomowego studium teoretycznego traktującego o ogniu, wodzie, powietrzu i ziemi.

Część pierwszą dysertacji stanowią dwa rozdziały, jeden dostarcza krótki rys historyczny kształtowania się wizji żywiołów (z łac.n. sing. *elementum*) na przestrzeni dziejów, począwszy od starożytności, czyli greckiego materializmu zapoczątkowanego przez Talesa z Miletu i jońskich filozofów przyrody (ok. V w p.n.e.), aż po XX-wieczne koncepcje Bachelarda. Drugi rozdział pracy poświęcony jest postaci Claude’a Simona oraz charakterystyce jego dzieł, w których dostrzec można silny wpływ sztuk wizualnych – głównie malarstwa, filmu i fotografii, budzących szczególne zainteresowanie autora – , a także traumę II wojny światowej, obserwowanej z pozycji żołnierza wysłanego na front. Stworzone przez niego powieści odzwierciedlają tragiczne poczucie absurdu świata, wyrażone na poziomie tekstualnym za pomocą poetyki podważającej struktury tradycyjnej narracji oraz zasad ortograficznych i typograficznych języka francuskiego, jak i na poziomie treściowym, poprzez brutalne opisy wszechobecnej w życiu śmierci, rozpacz jednostki postawionej wobec tragicznych wydarzeń historii, rozpaczliwe choć daremne poszukiwanie spełnienia w miłości fizycznej, jak również użycie i motywu nieprzyjaznych czy wręcz złośliwych żywiołów, degenerujących świat i istoty go zamieszkujące.

Analizacech wszechobecnych elementów wody i ziemi i ich wpływna bohaterów stworzonego przez Simona świata stanowi właściwy przedmiot rozprawy, rozwinięty w drugiej części pracy. Osia tej części jest teza, wedle której życie i śmierć opisane w uniwersum powieściowym pozostają w ścisłym i nierozdzielalnym związku z żywiołami wody i ziemi, a także dwoma odpowiadającymi im stanami skupienia, płynnym i stałym. Nasuwają się zasadnicze pytania: Jaką rolę pełnią owe żywioły w życiu ludzkim i istnieniu świata w swej roślinnej i zwierzęcej formie, oraz jaka jest ich rola w śmierci, rozumianej nie tyle jako kres egzystencji, co raczej jako proces przejścia istot ożywionych w inny stan organizacji materii, to jest ich powrót do ziemi lub wody. „Żywioły życia” u Simona ujawniają się już w budzącym niepokój bestiariuszu powieści, złożonym z hybryd ludzkich i

zwierzęcych lub roślinnych reprezentacji żywiołów, a także z tzw. *elementali*, czyli istot stanowiących inkarnację wody, ognia, powietrza i ziemi. Człowiek u Simona jawi się jako postać głęboko naznaczona dwoma żywiołami: woda manifestuje się poprzez niezwykle rozbudowane opisy różnych płynów wydzielanych przez organizm, takich jak łzy, ślina, pot, mocz, krew czy mleko, których zwyczajowa wartość i znaczenie podlegają u Simona przewartościowaniu. Żywioł ziemi przejawia się natomiast w wyobrażeniu ciała ludzkiego jako składnika pejzażu, którego poszczególne części przybierają formę i właściwości minerału, gleby bądź roślinności ją porastającej, nierozdzielnie i intymnie się z nimi stapiając. Tak postrzeganym „żywiołom życia” przeciwstawione są „żywioły śmierci”. W dziełach Simona przedstawione są różne rodzaje agonii, jakie stają się udziałem istot żywych w zetknięciu z któryś z żywiołów. Od utopienia czy roztopienia, która dotyka nawet samego rdzenia rzeczywistości, rozpuszczającej się pod wpływem nieustannie siekącego brudnego deszczu, aż do śmierci spod znaku żywiołu tellurycznego, to jest tradycyjnego pogrzebu, ale i „samoistnego” rozkładu ciał pozostawionych na otwartej przestrzeni, które pod wpływem działania czynników przyrodniczych przechodzą w stan nieorganiczny. Owa asymilacja truchła do elementu ziemi odbywa się za pomocą błota, substancji z pogranicza wody i ziemi, które – przeciwnie do jego pojmowania przez Bachelarda jako substancji o matczym charakterze –, przybiera u pisarza „nowej powieści” niemal alchemiczne właściwości transformacyjne, i którego zanimizowana żarłoczność zagraża nawet istotom żyjącym.

Analiza złożoności „żywiołowego” obrazu świata wykreowanego przez Simona, który wykracza poza ramy w głównej mierze optymistycznej koncepcji wody i ziemi Bachelarda, wymaga sięgnięcia w niniejszej pracy doktorskiej także do mitologii, poezji, religii, alchemii, antropologii, biologii, lingwistyki czy filozofii, jak również zcerpania z różnych dziedzin krytyki literackiej, jak na przykład psychoanalizy i feminizmu. O wadze dzieł Simona niech świadczy nie tylko otrzymana przez niego w 1985 roku literacka Nagroda Nobla, przyznana w uznaniu dla kreatywności malarza i erudycji poety oraz dla jego umiejętności odmalowania kondycji ludzkiej na tle tragicznego momentu historycznego, ale także rozmach stworzonej w powieściach rzeczywistości, w której ogarnięte beznadzieją ludzkiej egzystencji pisarstwo powołuje do życia niszczycielskie żywioły, mające na celu unicestwienie świata, co stanowić ma niezbędny warunek jego odrodzenia.

Michalski